

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

נימוקי דין תורה זה מתוך הנפסק באחד מסניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

תיק מס' 2527.

דין ודברים שנטען בדבר שידוך שהתנהל בין אבי החתן ובין גיס הכלה (הנשוי לאחותה). הגיס טוען שאף שמבין שבתור חתן בבית חמיו הוא חלק מהמשפחה ולא מגיע לו מחמיו דמי שדכנות אבל כלפי צד החתן הוא זר, אז מגיע לו חצי שלהם, בניכוי שליש מזה שמבין שלא הוא הציע את השם. ואבי החתן טוען שלא מגיע לו. ומוסיף שלא רק הגיס היה הנו"נ מהצד של הכלה, אלא גם ואולי בעיקר אשתו שהיא אחות, ולאחות ודאי לא מגיע.

אחרי בירור כל הטענות ואין סתירות בין הצדדים הוכרע למעשה: שמפורש בפת"ש באהע"ז סי' נ סקט"ז בשם ספר שו"ת חוט השני (להחז"י) סימן ג "אבל אם היתה בתולה ואין לה מי שישתדל בעדה רק גיסה (= ולא בעצמה) נ"ל שהוא נחשב לה בעל דבר ולא סרסור וכ"ש האב על בתו". ועי' בזה בהליכות ישראל (להגר"י גרוסמן זצ"ל) סי' לא שהביא עוד מ"מ שכך עולה מהם להלכה. שלאב ולאח ולגיס לא מגיע דמי שדכנות, כי בעל הדבר לא יכול להיות מתווך, הוא עושה לעצמו. וכשם שהאב הוא בעל השמחה ויש לו ענין אישי בזה, כך אח, ונראה שגם לגיס יש אינטרס אישי שגיסתו תינשא, אז עשה לעצמו ולא בתור יורד להשביח ולפעול לשני. ואף שגם השני נהנה מזה מ"מ לא הוסיף "הוצאות" דהיינו השקעה בשביל השני. ומסתמא ל"ש לומר כאן "ירד על דעת שניהם" ששייך רק בהוצאות ממון ולא בשיחות טלפון חנם. והטעות של התובע היא שהבין שהפטור של אח היא מחמת המציאות של קורבה שזה פוטר,

וממילא מי שנחשב זר דהיינו הצד השני נשאר בחיוב. והאמת שהסיבה של הפטור של אח זה מחמת ההרגשה שעושה בשביל עצמו, ומי שבעל הדבר לא יכול להיות נחשב מתווך, גם לא כלפי השני שאינו קרוב אליו והוא זר לו.

(רק יש מקום לדון שמא חלוק הדין בין הציע אח/גיס והתמצע ישר לאחיו ולאחותו, דע"ז מבואר שהוא בעל הדבר כי אין לו/לה מי שיתעסק, ובין אם האח/הגיס הציע להורי המדובר או המדוברת והם ניהלו את הכל, דאז היה לו/לה מי שידאג, והמציע לא היה בעל הדבר אלא ההורים היו בעלי הדבר, ואז יתכן שנחשב את האח/גיס לזר שמגיע לו. והצדדים תלויים בהגדרת הפטור, האם הוי בעל דבר בגלל שעליו מוטל הדבר, או שנחשב בעל דבר בגלל רגש הקירבה שדואג ומעוניין בעצמו בשידוך של הגיס/גיסה. עכ"פ להצד שהוי בע"ד רק בגלל שהוא מנהל הענין בעצמו ואם מציע להורים יש סיבת חיוב, זה יהיה נכון גם לחייב לשלם לו מהצד של עצמו ולא רק כלפי הצד השני. ודוק. אבל נידו"ד לפי השאלה הגיס ניהל הכל מהצד שלהם. ואין נפ"מ בזה).

שוב הלך הגיס ושאל רב אחר, וחזר עם תשובה שכן מגיע לו, שכיום השתנה הדין. כי בעבר היה המנהג שהורים לא נותנים לחתן דמי שדכנות, והיום היות והחתנים לוקחים על עצמם משכנתא התחלף המנהג והרבה הורים נותנים דמי שדכנות לחתן שעזר. וכיון שכן מנהג המדינה מחייב.

ולמשנת"ל הנפסק בעבר לא היה לפני 40-50 שנים כשחתנים היו מקבלים "סידור מלא", אלא בפוסקים לפני 150-200 שנים שלא היו מקבלים אפילו מה שנותנים היום. ואי"ז קשור למנהג מדינה, אלא לשאלה אם הוא בעל דבר מחמת דרגת קירבת המשפחה או זר. ובעל דבר לא יכול להיות מתווך. ובשלמא אם חיוב תשלום לשדכן היה רק מנהג, אפ"ל שהמנהג משתנה. אבל הרי יסוד חיוב תשלום לשדכן הוא מעיקר הדין מדין פועל ויורד, וכמו מתווך המפורשים בסימן קפה בחו"מ. (רק שהמנהג המדינה מגדיר את החיובים בכל דיני פועלים). א"כ כל שעשה לאחר יש סיבת חיוב ועשה לדבר שבבעלותו או שהוא נוגע בדבר אין סיבת חיוב. וא"א להכריע ש"היום השתנה הדין" בלי מקור, ואמירה זאת לא יכולה להוציא ממון ממוחזק שלא קיבלו עליו לדין.

ועוד, איך אפשר למדוד ולהעריך מהו שינוי מנהג בזה, הרי כדי שהמנהג ייחשב מנהג, ויחייב אח"כ את כולם, צריך שישתנה בכל

המדינה אצל כל העוסקים בזה, ולא שינוי של משפחות בודדות. ובשלמא שדכן זר יש לכל משפחה ומשפחה מישהו זר ואפילו כמה זרים שמציעים להם. ויש גם "מאגרי שדכנים" כי זה מקצוע גמור שהרבה עוסקים בו בתמידות. אבל הצעות מתוככי המשפחה הם מקרים בודדים ואקראיים, ואיך אפשר לדעת מזה בכלל הרי אינם בני המקצוע, וכל אחד מהם ידוע רק למשפחתו המצומצמת. א"כ בכלל משולל הדבר שיהיה מנהג רשמי שישתנה בדיוק לכל הקרובים שמשדכים.

והגראצ"י שליט"א כתב לי על כל הנ"ל: יצויין שמרן אא"ז זיע"א היה מורה שאחים שאינם גרים בבית חייבים לתת להם דמי שדכנות, הובא בס' משנת הגר"ש על נישואין. עכ"ל. אחרי בירור כל הטענות ואין סתירות בין הצדדים הוכרע למעשה: לו: הוראת מרן זצוק"ל ודאי מפני שאינם מנהלים כבעלי דבר וההורים מנהלים, וודאי שהוראתו היא שגם מהוריהם מגיע להם בדיוק כמו לאדם זר. וא"כ בגוונא כגון דידן שהגיס מודה מלכתחילה שפעל כצד ולא כזר, ושלכן מהצד שלו מבין שלא מגיע לו, א"כ גם לפי"ד מרן זצוק"ל לא מגיע לו, כי אם יורד לא פועל כזר אלא כצד ובעל דבר פטור גם האחר מלשלם לו על אותה פעולה. ופשוט לענ"ד.